

Evaluatie Ik Ben Sot

Grafische Werkplaats & Huis van Gedichten

**GRA
FI
SCH
E
WER
K
PLA
ATS**

contactgegevens:

Carola van der Heijden

Prinsegracht 16

2512 GA Den Haag

carola@grafischewerkplaats.nl

www.grafischewerkplaats.nl

070 3609387

06 18424271

IK BEN SOT

In het teken van het Mondriaanjaar
Een initiatief van de Grafische Werkplaats

1 Inleiding

2017 is het precies honderd jaar geleden dat het tijdschrift de Stijl is opgericht. Een multidisciplinair en internationaal tijdschrift, uitgegeven door Theo van Doesburg. Van Doesburg hierover: *"Ik schiet op het 't oogenblik flink op met mijn tijdschrift. Heb al een geschreven overeenkomst en bevestiging van mijn uitgever. Heb van de beste krachten 'Mondriaan', v.d.Leck al toezegging tot medewerking! [...] Het tijdschrift zal maandelijks verschijnen Titel: De Stijl. Oplage: 1000 ex.: houtsneden, clichés, autotypieën. Formaat vierkant 16 p. druks. Het is alleen beeldende kunst en kunstnijverheid. Gaat het goed dan breid ik het enorm uit: muziek, literatuur enz..."* Literatuur kwam de eerste jaren niet aan bod, maar vanaf 1920 verscheen er proza en poëzie onder andere de gedichten X-Beelden van Theo van Doesburg.

De Grafische Werkplaats heeft het initiatief genomen om samen met het Huis van Gedichten in het Mondriaanjaar het tijdschrift De Stijl te belichten en organiseerde hiervoor een project rond taal en beeld, rond visuele poëzie met verschillende workshops, lezingen en een expositie. De resultaten werden op diverse manieren gepresenteerd: in de werkplaats met een expositie, ansichtkaarten verspreid door de stad en online op Pinterest.

Grafische Werkplaats

De Grafische Werkplaats beschikt over een goed geoutilleerd atelier waar professionals uit de kunstensector grafiek kunnen maken, in hun werk grafische technieken kunnen toepassen of de mogelijkheden ervan kunnen verkennen. De werkplaatsmeesters kennen alle in en outs van deze technieken en kunnen de gebruikers met raad en daad bijstaan. De Grafische Werkplaats houdt de grafische druktechnieken toegankelijk en levend voor de beroepspraktijk bij makers in het kunstenveld. Naast de zorg voor het overdragen van kennis over de traditionele technieken op jongere generaties verbindt de werkplaats die kennis met nieuwe ontwikkelingen in de diverse druktechnieken. De Grafische Werkplaats zet sterk in op uitwisseling van kennis en ideeën en kent een actief publieksprogramma met workshops, exposities en projecten.

Huis van Gedichten

Huis van Gedichten gelooft dat door kinderen en jongeren in vrijheid met taal te laten spelen, zij nieuwe kwaliteiten van zichzelf ontdekken. Hun fantasie wordt geprikkeld en ze worden zich bewust van dingen waaraan ze normaal voorbijlopen. Dit sterkt hun zelfvertrouwen, helpt ze een stem te geven aan wat hen bezighoudt en bij het vinden van hun eigen identiteit.

Poëzie is een veelzijdige en toegankelijke kunstvorm, en poëzieles een middel om in te zetten in binnen- en buitenschoolse activiteiten ten behoeve van de persoonlijke en culturele ontwikkeling.

Leerlingen nemen in poëzielessen een nieuwsgierige en onderzoekende houding aan ten opzichte van taal en gedichten, maar ook ten opzichte van het onderwerp; bijvoorbeeld een andere (kunst)discipline. Ze denken na over interpretatie en analyse van woorden of woordcombinaties en reflecteren op zichzelf en de omgeving. Door associëren, herschrijven, schrappen, feedback en herordenen komen leerlingen tot zinnen die vertellen wat ze daadwerkelijk willen zeggen. Schrijven is een constante beweging van leren, reflecteren en communiceren, om op die manier de wereld en jezelf te leren kennen en verrassen.

De Stijl & Poëzie

In het tijdschrift *De Stijl* werden weliswaar enkele vrije gedichten opgenomen, maar klankgedichten verschenen vooral in het tijdschriftje *Mecano* (1922-23) dat Theo van Doesburg vanuit Den Haag uitgaf, vanaf hetzelfde adres waar ook de administratie van *De Stijl* huisvestte. Hier verschenen onder de naam *I.K. Bonset* diverse klankgedichten. Pas later in 1932 bleek dat onder de naam *I.K. Bonset* - een anagram van "Ik ben sot" - Theo van Doesburg schuil ging. Er was wel een foto van deze dichter in omloop, maar dat bleek een gemanipuleerde foto van Nelly van Doesburg te zijn.

Bij visuele poëzie worden de woorden en letters losgekoppeld van zinnen, zinstructuren en betekenissen. 'Het woord diende vrij gemaakt te worden' volgens Van Doesburg. Het gaat hierbij vooral om het benadrukken van typografie, ritme en klank in plaats van de betekenis van woorden.

2 Workshops

Het spel van typografie, vormen, ritme en klank waren het uitgangspunt van de workshops. De deelnemers werden in twee groepen verdeeld, waarbij de ene groep een klankgedichtenworkshop o.l.v. Huis van Gedichten volgde, terwijl de andere groep een visueel gedicht maakte o.l.v. de Grafische Werkplaats. Na vijf kwartier wisselden de deelnemers van workshop. De totale workshop duurde 2,5 uur, waarbij twee docenten twee keer dezelfde workshop gaven aan de helft van de groep. We boden op deze manier drie verschillende pakketten aan:

- 1 Bovenbouw basisschool
- 2 Middelbaar onderwijs (vak Nederlands, ckv, tekenen of Nederlands)
- 3 Volwassenen (professioneel vormgever, kunstenaar, schrijver en amateur enz.)

Start

In het voorjaar volgden alle docenten zelf de twee verschillende workshops en sloten af met een gezamenlijke lunch. Zo leerden de docenten ook elkaar kennen. Voor dit project maakte De Krijtman (Gerrit-Jan van der Kooij) een filmpje dat als introductie van de workshops diende: <https://www.youtube.com/watch?v=Pj2yfm-gv98&feature=youtu.be>

De leerlingen startten de workshop met een zintuigelijke opdracht dat als inspiratie diende voor zowel een gedicht te schrijven als voor het maken van een druksel. De druksels werden met houten letters gemaakt en iedereen drukte twee exemplaren af, een voor henzelf en een voor de werkplaats voor de expositie en voor het boekwerk. Daarnaast zijn alle druksels digitaal terug te vinden op Pinterest:

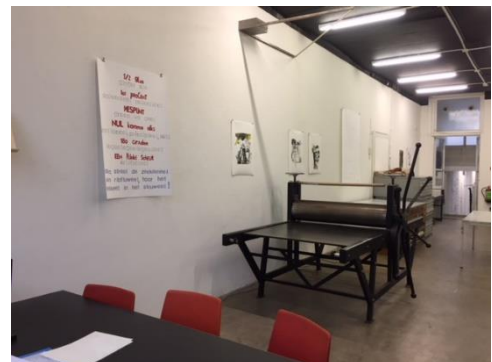
<https://nl.pinterest.com/gwdenhaag/ik-ben-sot/>

Behalve workshops voor jongeren waren er ook tijdens Monday Printing Club enkele keren workshops voor volwassenen.

3 Lezingenavond

Op 20 november organiseerden we een lezingenavond voor belangstellenden. Twee makers gaven een presentatie in de werkplaats en vertellen hoe ze met taal en typografie werken. Met Mark van Wageningen van bureau Novo Typo uit Amsterdam en Joep Hendriks van de theatergezelschap Poezieboys in Den Haag.

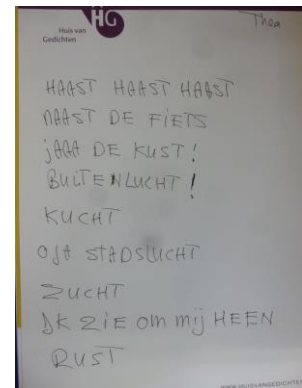
Mark van Wageningen van bureau Novo Typo. Mark studeerde aan de Rietveld Academie en richtte het bureau Novo Typo (www.novotypo.nl) op, een onafhankelijk (typo) grafisch designstudio uit Amsterdam.

Mark ontwerpt letters waarbij hij de grenzen van leesbaarheid en bruikbaarheid opzoekt en opnieuw definieert. Hij is auteur van het internationaal bekroonde Typewood project (2015) en het Novo Typo Color Book (2017).

Joep Hendriks van de theatergezelschap Poezieboys in Den Haag: studeerde anderhalf jaar geleden af aan de acteursopleiding in Utrecht. In zijn laatste jaar ontdekte hij Jos Nargy, en hun gemeenschappelijke liefde voor de poëzie. Ze besloten om voorstellingen te gaan maken over ondergesneeuwde dichters en vinden dat poëzie een vergeten kunst vorm is, terwijl het dit totaal niet verdient. Na Ginsberg, Brodsky en Ostajien is volgend jaar Vinkenoog aan de beurt. En hopelijk maken zee ooit een nieuwe poëzie in Carré!

4 Afsluiting: expositie en ansichtkaarten

Als afsluiting van het project organiseerden we een expositie met visuele klankgedichten geïnspireerd op De Stijl. Een expositie met werk van docenten dichters en beeldend kunstenaars: Mariska Gewalt, Hanna de Haan, Karin van Kalmthout, Stefanie Scholte, Peter Swanborn, Ilse Versluijs, Hanneke van der Werf, Jerney de Wilde en met speciale gast Harry Zevenbergen. De opening vond plaats tijdens Hoogtij op 1 december. De eerste set kaarten werd tijdens de opening overhandigd aan Jet van Overeem (conservator van het Haags Gemeente Museum, samensteller van de tentoonstelling "de ontdekking van Mondriaan").

Ansichtkaarten, verzamel ze allemaal!

Uit alle druksels en gedichten die tijdens de workshops zijn gemaakt, kozen we de mooiste zeven. Deze werden door stagiaire Amber Meekel en vrijwilliger Lidewij Corstiaans vormgegeven en gedrukt op de risograaf. Deze ansichtkaarten en een poster waren vanaf 1 december verkrijgbaar en werden ook los door de stad verspreid.

Tijdens de opening op 1 december las dichter Harry Zevenbergen de gekozen gedichten voor. Alle resultaten van het project in de Grafische Werkplaats te bewonderen. Ten slotte bundelden we alle druksels in een boekwerk.

5 Communicatie

De Grafische Werkplaats en Huis van Gedichten communiceerden het project vooral vanuit de bestaande kanalen, zoals website, sociale media en nieuwsbrieven. Het project werd meegenomen in de publiciteit van de Betovering en Hoogtij, Cultuurschakel en de lezing werd opgenomen in het programma van We Are Public.

Extra middelen

- Filmpje: <https://www.youtube.com/watch?v=Pj2yfm-gv98&feature=youtu.be>
- Pinterestbord: <https://nl.pinterest.com/gwdenhaag/ik-ben-sot/>
- 6 ansichtkaarten
- 1 A3 poster
- Digitale banners
- Infolyer
- Nieuwsbrieven en digitale uitnodigingen

Bereik

Workshops Ik ben Sot			
	<i>groepen</i>	<i>aantal leerlingen</i>	<i>totaal aantal workshops</i>
Roc Mondriaan (VMBO/MBO)	1	12	4
Christelijk lyceum Zandvliet (kunstklas)	1	18	2
HML (1,2)	2	64	6
Edith Stein College (4-5 Havo/VWO)	3	58	4
De Populier (3 Havo/VWO)	1	21	1
De Betovering (8-12jr)	2	10	2
Monday Printing Club (volw)	6	30	6
Esloo College (praktijkonderwijs)	2	12	8
	18	195	33

Prijsbeleid

Prijs voor scholen en organisaties: workshop 2,5 uur: € 120,-

Individuele prijs enkele workshop Betovering: € 7,50,- (Ooievaarspas geldig)

Individuele prijs enkele workshop volwassene: € 8,- (Ooievaarspas geldig)

Lezing en expositie: gratis

6 Samenwerking

De samenwerking met Huis van Gedichten bleek een verrijking te zijn zowel op inhoudelijk als op organisatorisch vlak. Voor en tijdens het project werd veel informatie uitgewisseld tussen de directeur van Huis van Gedichten en coördinator van de Grafische Werkplaats. Het was verhelderd om te zien hoe de één bepaalde zaken aanpakte en de ander de prijzen bepaalde. Een mooi voorbeeld is dat dichters een gage van €70,- als honorarium voor het schrijven van een gedicht beschouwen, terwijl beeldend kunstenaars blij zijn als dit een vergoeding voor materiaalkosten is.

Het project kreeg door deze samenwerking ook inhoudelijke diepgang, mede omdat Huis van Gedichten de zintuigelijke opdracht ontwikkelde. Dit bleek ook een goed uitgangspunt te zijn voor de beeldende workshops: het gaf richting en had een verbindende factor.

7 Team

Docenten: Ludette el Barkany, Mariska Gewalt, Hanna de Haan, Karin van Kalmthout, Stefanie Scholte, Peter Swanborn, Ilse Versluijs, Hanneke van der Werf, Jerney de Wilde
Stagiaire: Amber Meekel (ondersteuning workshops, productie en pr)

Coördinatie: Malou Osendorp en Carola van der Heijden

Werkplaatsbeheerders: Jurjen Ravenhorst en Annika Syrjämäki

Vrijwilligers: Lidewij Corstiaans, Henry Jelsma, Thea Kors, Gerard van Kuilenburg en Cynthia Lim

Film: Gerrit-Jan van der Kooij

8 Financiën

Dankzij financiële gelden van de Gemeente Den Haag en Fonds1818 werd dit project mede mogelijk gemaakt.

9 Evaluatie

Het project is vooral succesvol geweest voor middelbare scholen. Hiervoor was veel belangstelling. Het aantal deelnemers van de Betovering-workshops viel tegen vanwege het prachtige weer in de herfstvakantie.

Hoewel de gehele workshop zeer positief werd ervaren - juist ook door kinderen die niet zo talig zijn- werd in praktijk vooral het beeldende gedeelte afgenomen, de helft van het pakket. Veel scholen hadden maar beperkt tijd en kozen voor

een kortere versie. Middelbare scholen die al bekend waren met de werkplaats, kwamen graag hiervoor in de werkplaats terug en daarnaast maakten een aantal scholen kennis met deze werkplaats (Esloo College, ROC Mondriaan afdeling).

Basischolen hadden ondanks onze inzet geen belangstelling voor dit project. De prijs van €120,- voor een workshop is voor middelbare scholieren niet zo probleem, maar voor basisscholen wel.

Dit project laat goed zien dat de workshops interessant kunnen zijn voor alle leeftijden en niveaus van praktijkschool, Internationale schakelklassen tot 6 VWO. De scholieren vonden het heerlijk om zo zelf met taal bezig te zijn.

Na het Mondriaanjaar worden de workshops opgenomen in het reguliere aanbod van de twee organisaties en in het in het lesprogramma van Cultuuronderwijs op zijn Haags. Wellicht is het handig om het gedeelte van Huis van Gedichten op school aan te bieden en het beeldende gedeelte in de werkplaats.

Carola van der Heijden, Malou Osendorp
Januari 2018